
GLAVNI ELEMENTI PASTORALA SAKRAMENATA U AKTUALNOJ PASTORALNOJ PRAKSI

Nikola Vranješ, Rijeka

Teologija u Rijeci
e-mail: nikola_vranjes2004@yahoo.com

UDK: 265
253
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 5/2009.

Sažetak

Pastoral sakramenata čini središte pastoralnog djelovanja Crkve. Njegovo ostvarivanje danas je postavljeno u kontekst sve zahtjevnije i sve složenije ukupne aktivnosti Crkve u promijenjenom društveno-kulturalnom kontekstu. Taj kontekst, umnogome drugačiji od jučerašnjeg, pastoralnom djelovanju donosi mnoge izazove i probleme koji se na poseban način reflektiraju u pastoralu sakramenata. To vrijedi za sva tri bitna elementa koji predstavljaju predmet njegove brige, tj. pripravu za slavlje sakramenata, samo slavlje, te element života u snazi slavljenog otajstva. Koristeći se metodom teološko-pastoralnog raspoznavanja, u ovom se radu obrađuju glavni pastoralni izazovi koji u aktualnom trenutku, u odnosu na sva tri spomenuta elementa, predstavljaju problem za crkveno djelovanje u našoj pastoralnoj praksi. Polazeći s te osnove, u članku se naznačuju i određene perspektive s obzirom na unaprjeđenje pastoralu sakramenata, a sve u cilju što sustavnijega i cjelovitijega ukupnog pastoralnog djelovanja.

Ključne riječi: Crkva, sakrament, pastoral sakramenata, pastoralno djelovanje, biskup, svećenik, vjernik laik.

UVOD

Izvorište mnogih izazova koji danas opterećuju pastoralno djelovanje Crkve u Hrvatskoj povezano je s pastoralnom praksom u središnjoj dimenziji crkvenog djelovanja – pastoralu sakramenata. Sakramenti su središnji događaji vjerničkog života, a euharistijsko slavlje na poseban način čini vrhunac i stjecište ostalih slavlja, ali i ukupnoga pastoralnog djelovanja. O pristupu trima bitnim elementima skrbi pastoralu sakramenata, pripravi, slavlju, te elementu života u snazi i logici proslavljenoga, te o kvaliteti i vjerničkoj ozbiljnosti u njihovoj aktualizaciji, izravno će

ovisiti sudjelovanje u ukupnom pastoralnom, a posebice evangelizacijskom djelovanju Crkve. Imajući te temeljne istine pred očima, dokument Hrvatske biskupske konferencije *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* jasno uočava temeljne izazove koji danas stoje pred pastoralnim djelatnicima. Nadahnuti tim važnim dokumentom, kao i pojedinačnim istupima nekih hrvatskih biskupa, ali i brojnih teologa, u ovom radu pokušat ćemo prepoznati najvažnije probleme pastoralna sakramenata danas u odnosu na tri spomenuta elementa koji su predmet njegove skrbi. Ovaj rad nije sustavni prikaz izazova u pastoralu sakramenata, pogotovo ne s obzirom na praksu pojedinih sakramenata, jer bi takav pokušaj daleko nadišao dimenzije rada. Cilj nam je uočiti one ključne poteškoće i predložiti određene perspektive u odnosu na tri bitna elementa u pastoralu sakramenata. U tom smislu se iščitava praksa sakramenata uklopljena u cjelovito djelovanje Crkve.

1. PODRUČJA GLAVNIH MANJKAVOSTI U PASTORALU SAKRAMENATA

Tri bitna elementa na koje se odnosi pastoral sakramenata – priprava, slavlje, život – obilježena su danas određenim manjkavostima koje u svakome od njih pastoralno djelovanje čine necjelovitim i u određenom smislu površnim. Prije nego krenemo u istraživanje bitnih izazova vezanih za ove elemente, a s obzirom na pojedine sakramente, važno je odrediti pastoralne dimenzije i područja kojih se ova tematika osobito tiče. Obnova u pastoralu sakramenata tiče se, prije svega, evangelizacijskoga i katehetskog djelovanja.¹ Potom, velike se manjkavosti uočavaju u samoj dimenziji slavlja, u pristupu samom obredu i posebice poštovanju liturgijskih knjiga i propisa, što sve skupa pridonosi umanju značenjske dimenzije liturgije, posebice u pogledu ispravnog vrednovanja liturgijskih simbola, molitava, gesta i dr. Dimenzija aktivnoga i zauzetoga kršćanskog života koji izranja iz slavljenih otajstava vjere u bitnome je narušena zbog nedostatne katehetske priprave, ali i vrlo oskudnih modela života i angažmana u crkvenoj zajednici nakon samih sakramentalnih slavlja. Sve manjkavosti na kraju se prezentiraju u nedostatku iskrene i poosobljene vjere kod dobrog dijela onih koji sakramente traže i slave, što se osobito

¹ Hrvatska biskupska konferencija (dalje: HBK), *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, Zagreb, 2008., str. 5-6, (dalje: DPSŽZ).

očituje praktičnim distanciranjem od života i djelovanja Crkve, posebno mnogih mladih,² ali i brojnih starijih.

Inače, cjelovita postavka pastoralnog djelovanja kao takvog treba doživjeti određenu vrstu transformacije. Naime, pastoralno djelovanje u Hrvatskoj još je uvijek pretežito usmjereno isključivo na element slavlja i donekle na element katehetske pripreve. U elementu života u snazi slavljenih otajstava sustavno i programatsko pastoralno djelovanje najmanje je oživotvoreno. Liturgija je izvorište i središnje stjecište kršćanskog života i djelovanja, no pastoralno djelovanje u njoj se ne iscrpljuje. Čini se da ta postavka nije na odgovarajući način prihvaćena u našoj pastoralnoj praksi. Stoga se nakon slavljenih otajstava vjernike uglavnom prepušta njima samima. U tom smislu cjelovito pastoralno djelovanje mora doživjeti promjenu u smislu skladnog uklapanja pastoralna sakramenata u ukupno pastoralno djelovanje Crkve, kojemu ta dimenzija treba biti izvorišna, nadahniteljska i u konačnici dimenzija stjecišta ukupnog vjerničkog života. Naša praksa u većini slučajeva ostavlja dojam nerazvijenosti i nesustavnosti s obzirom na modele zauzetoga kršćanskog života i angažmana nakon sakramentalnih slavlja, posebno u župnim zajednicama.

U ovom uvodnom osvrtu mora se istaknuti i jedan teološko-pastoralni element koji, s obzirom na pripravu (ali vrijedi i za druga dva elementa: slavlje i život), ostavlja duboke tragove u aktualnoj sakramentalnoj praksi. Naime, pripreva, kao iznimno važan element bez kojeg se ne može ni govoriti o odgovarajućem sudjelovanju u slavlju, obuhvaća dalju i bližu katehetsku pripravu, a katehetske pripreve nema bez ozbiljnog evangelizacijskog djelovanja usmjerenog kvaliteti obraćenja i usmjeravanju k zrelosti u vjeri. Govor o nedostatnoj pripravi nužno i logično dovodi do jednog od temeljnih (a vjerojatno i najtemeljnijeg) aktualnih problema pastoralna sakramenata (s obzirom da od toga kreću brojne druge poteškoće): riječ je o temeljnom nerazumijevanju i nepoznavanju bitnih obilježja sakramentalnog načina Božjeg djelovanja preko Crkve te njegova značenja za kršćanski život i identitet. U našoj pastoralnoj praksi s obzirom na pripravu za slavlje sakramenata nedostatno je razumijevanje i životno usvajanje *sakramentalne logike i dinamizama Božjeg djelovanja u Crkvi i preko Crkve*. Nije moguće govoriti o odgovarajućoj pripravi bez ovog elementa. Zbog nedostatne pripreve i on se ubraja u niz onih s obzirom na koje

² Usp. Ivo Džinić, *Mladi i sakramentalni život*, u: *Diacovensia*, XVI (2008.), 1.-2., str. 25.

se tvrdi da mnogi zapravo slave nešto što ne poznaju.³ Riječ je ovdje o ključnim pretpostavkama koje omogućuju odgovarajuće poznavanje sakramenta, prijanjanje uz njega, otvaranje Božjemu daru i onda sudjelovanje u slavlju. Naša pastoralna praksa često pati od posljedica fenomena svojevrsnog "preskakanja" ili nedostatnog "aktualiziranja" upravo tih elemenata. Tako se sakramenti često slave bez poznavanja njihova pravog smisla i logike djelovanja. Autori govore o pravoj dihotomiji shvaćanja sakramentalnog⁴ u odnosu na izvorno značenje pojma i njegova sadržaja i onoga što pojedini vjernici od toga percipiraju i kako percipiraju. Štoviše, mnogi su vjernici razradili pravu "privatnu" matricu poimanja sakramentalnosti,⁵ koja je u mnogočemu daleko od istinskoga crkvenog poimanja, posebice u svjetlu svega onoga što uključuje nosiva dimenzija otajstva vjere (*mysterium fidei*). I u pastoralnim planovima i programima, kao i u konkretnoj operativnoj izvedbi odvija se predsakramentalna kateheza u kojoj se često ne aktualizira istaknuti element; pripravnicima se puno govori o određenom sakramentu, njegovu značenju i tome što u konkretnom životu treba ostvariti; no upoznavanje sa sakramentalnom logikom i dinamizmima djelovanja kao takvog, a onda i njihovo usvajanje, vrlo je manjkavo i oskudno. Manjkava je i upućenost u značenje gesta i simbola, manjkavo je razumijevanje Božje poruke u Božjoj riječi. Sve se to uglavnom pretpostavlja (u nadi da je to učinio netko drugi), a pretpostavljanje bez pravog pokrića dovodi često tek do minimalne predispozicije za samo slavlje, koje mnogi niti razumiju niti su u njega na odgovarajući način uvedeni. U svakom slučaju, riječ je ovdje ili o temeljnom nepoznavanju sakramentalnog dinamizma Božjeg djelovanja u Crkvi i preko Crkve, ili o manjkavom pristupu sakramentima, koji umanjuje ili čak ne drži osobito važnim osobni susret s Kristom u Otajstvu. Upravo je jedan od bitnih nedostataka kateheze u pripravi na sakramente to što se, pored isticanja katekizamskih istina, osjeća veliki manjak isticanja dimenzije osobnog susreta s Kristom Spasiteljem, tj., osobno iskustvo vjere,⁶ s time da ovdje nikako ne želimo upasti u vrlo čestu napast "suprotstavljanja" onoga što se po sebi ne treba i ne smije suprotstavljati. Naime, u brojnim

³ Usp. HBK, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećega tisućljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 2002., br. 39 (dalje: NSP).

⁴ Josip Baloban, *Crkvenost i obitelj pred izazovima*, Glas Koncila, Zagreb, 2004., str. 125.

⁵ Usp. *isto*, str. 126.

⁶ Usp. NSP, br. 39.

slučajevima dobiva se dojam kao da se stavlja naglasak samo na jedan od ovih polova, pa se tako provodi ili samo upoznavanje s istinama i načelima vjere, ili se samo radi na osobnom odnosu s Bogom, ili na već nekom elementu koji pojedini kateheta smatra važnim. No, upravo je takva parcijalistička logika pogubna. Mora se nužno poraditi više na sustavnosti i cjelovitosti katehetske pripreme koja obuhvaća sve spomenute elemente.

Nadalje, valja istaknuti vrlo manjkavo shvaćanje s obzirom na istinu preobražavajućeg djelovanja slavjenih otajstava od strane Krista samoga.⁷ Tako se element pripreme na sakramente pod pastoralno-teološkim vidom danas posebice promatra vezano uz iznimno uočljivo pitanje *sustavnosti i cjelovitosti*. Ako se izuzmu određeni slučajevi i određeni crkveni ambijenti, može se ustvrditi da je katehetska priprema na sakrament često nedostatna i površna.⁸ Puno puta svedena je na čisto informativno upoznavanje djece, mladih, njihovih roditelja i u određenim slučajevima kumova, o temeljnim istinama kršćanske vjere i nauka Crkve, bez jasnog i sustavnog uvođenja u dinamizme života i djelovanja kršćanske zajednice, što je svakako jedan od bitnih ciljeva župne kateheze. S druge strane, u brojnim slučajevima i sam element pouke iznimno je manjkav. Onda i nimalo ne čudi velika vjerska neupućenost, posebice ona s obzirom na moralna pitanja brojnih vjernika. Nadalje, već u pripravi manjka jasno i nedvosmisleno isticanje važnosti sudjelovanja u izgradnji i promicanju istinskoga crkvenog zajedništva, koje se strukturira polazeći od sakramentalnih slavlja.⁹ Bitni nedostatak brojnih predsakramentalnih katehetskih priprema je pomanjkanje isticanja važnosti i usmjeravanja k *eklezijalnoj dimenziji* vjerničkog života.¹⁰ Eklezijalna dimenzija sastavni je i nezaobilazni dio sva tri elementa koji su predmetom brige pastora sakramenata. Manjkava priprema ne odgaja za niti potiče istinsko crkveno zajedništvo. Posebice se to osjeti u dimenziji odgoja za istinsko župno crkveno zajedništvo, tj. za jačanje svijesti pripadnosti vlastitoj župnoj zajednici i djelovanju na njezinoj izgradnji.

Valja ovdje, posebice s obzirom na element slavlja, istaknuti i problem izolirajućeg poimanja slavlja Crkve. Nedostatci se,

⁷ Usp. Ivan Pavao II., *Catechesi tradendae. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci* (16. X. 1979.), Zagreb, 1994., br. 23.

⁸ Usp. NSP, br. 39.

⁹ Usp. *isto*.

¹⁰ Usp. *isto*, br. 40.

posebice s obzirom na djelovanje svećenika, uočavaju, prije svega, u smislu umijeća slavlja (*ars celebrandi*) koji su uzrokom zatvaranja slavlja u sebe samo, bez jasnih poveznica sa životom i poslanjem Crkve. Već od prvih trenutaka pripreme pastoralni djelatnik mora biti svjestan činjenice da priprava ne smjera ostvarenju jednog izoliranog trenutka u životu onoga koji se pripravlja na slavlje određenog sakramenta, već da je priprava u prvom redu proces koji treba omogućiti kršćanski život u snazi otajstva koje će se slaviti.¹¹ Drugim riječima, od kvalitete pripreme i njezine sustavnosti i programiranosti ovisit će također plodovi kršćanskog života onoga koji se pripravlja. Sakramenti se slave kao sakramenti novog života u Kristu. Polazeći upravo od sakramentalnih slavlja, izgrađuje se taj novi život. Stoga je usmjerenost k stvarnosti novog života bitna dimenzija samog slavlja. Posebno je ovaj element povezan s evangelizacijskom zauzetošću, koja treba biti posebno vidljiva u životima onih koji su slavili sakramentalno slavlje.

2. ELEMENTI PASTORALA SAKRAMENATA U SAKRAMENTALNOJ PRAKSI

2.1. *Krsni katekumenat*

Iako se općenito može reći da *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*¹² u našoj aktualnoj sakramentalnoj praksi nije doživio onaj stupanj značenja koji mu u našim okolnostima uistinu pripada, problem se danas, s obzirom na praksu, ne sastoji samo u tome već i u činjenici nesustavne i necjelovite primjene tog obrednika, što se posebno odnosi na element pripreme. Sakramenti kršćanske inicijacije ključna su milosna točka promjene života i prijelaza u novost života po Kristu. No, naša aktualna praksa često svjedoči o brojnim problemima koji već od same pripreme opterećuju takvo shvaćanje i življenje snagom kršćanskog otajstva.

Priprava se nužno i logično usmjeruje najprije navješčaju Božje riječi. Navješčaj riječi prethodi, stvara raspoloženje za sam sakrament koji dovršuje i ostvaruje navješčaj.¹³ Cijelo bogatstvo katehetskog djelovanja s obzirom na susret pripravnika s Božjom riječju i njezinu aktualizaciju u njihovim životima u vidu pripreme

¹¹ Usp. Milan Šimunović, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., str. 21.

¹² Rimski obrednik, *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Zagreb, 2008., (dalje: RPOK).

¹³ Usp. NSP, br. 38.

na sakramente, danas se kod nas ostvaruje na različite načine i u različitom intenzitetu. Mora se istaknuti problem neadekvatnog naviještanja riječi u brojnim katehetskim susretima. Ovaj je problem tim aktualniji što se, općenito rečeno, i u samim sakramentalnim slavljinama navještaj riječi ne ostvaruje na pravi način, da se ne govori o mnogim u kojima ga gotovo i nema. U ovom je smislu i katekumenat često u velikim problemima. Naime, problem određenoga 'pretpostavljenog' razumijevanja kršćanstva i njegovih izražajnih formi dovodi do toga da se katehetska priprava (koja u ovom slučaju podrazumijeva razradbu i korištenje nekih specifičnih katehetsko-pastoralnih elemenata katekumenalnog procesa) pokušava ostvariti na načine koji se koriste u pripravi prvopričesnika i krizmanika koji su kršteni kao mali. Tako se događa fenomen "preslikavanja" posebice katehetskih modela iz modela primjerenih obliku priprave prvopričesnika i krizmanika na pripravu katekumena. Na taj način se, uglavnom, sve ono što RPOK predviđa i nudi, nastoji skratiti na što manji broj susreta i sa što jednostavnijim oblicima priprave. Tako fenomen pristupa putem "prečaca"¹⁴ postaje nažalost vrlo prisutnom formom, a cijelo bogatstvo priprave katekumena često biva dobrim dijelom neiskorišteno. Kako se naglašava i u novom *Direktoriju za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*,¹⁵ potrebno je obratiti pozornost na ono što su naši biskupi istaknuli u uputama u svezi s ostvarivanjem katekumenata u našim prilikama¹⁶ kako bi se i onda kada se on ostvaruje u jednostavnijem obliku pristupa, poštovali svi elementi koji su nužni i nezamjenjivi za integralni proces uvođenja u kršćanstvo. Valja i ovdje upozoriti na problem zamjene vlastitih katekumenalnih katehetskih susreta (koji se trebaju tjedno održavati) s povremenim katehetskim oblicima predavanja ili tribina, što svakako umanjuje važnost i sustavnost same katekumenalne kateheze.¹⁷ Naime, povremeni susreti ili tribine ne mogu i ne smiju zamijeniti niti nadomjestiti vlastitu katehezu za katekumene. Takvi susreti nisu često ni prikladni za njih, među ostalim i zato što se na njima najčešće tematiziraju i razrađuju različite teme na način, u intenzitetu i rječnikom u koji katekumeni tek ulaze ili u koji tek trebaju biti uvedeni. U tom smislu i najvrijednija predavanja i najsimboličniji primjeri mogu

¹⁴ DPSŽZ, br. 14.

¹⁵ Usp. isto, br. 18.

¹⁶ Usp. HBK, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar, 1993.

¹⁷ Usp. DPSŽZ, br. 30.

biti neshvaćeni ili nedostavno usvojeni upravo zbog navedenog razloga.

Sljedeći bitan element kod kojeg se u praksi krsnog katekumenata osjećaju nemali problemi, i to i s obzirom na pripremu, ali posebno s obzirom na element zauzetog kršćanskog života, svakako je uloga i odgovornost župne zajednice.¹⁸ Veliku ulogu u pripremi katekumena ima značenjska župna zajednica u kojoj je moguće susresti iskustvo kršćanskog života. Naime, zajednica je ta koja je na poseban način pozvana živjeti i djelovati tako da omogući svima koji to poželes ostvarenje življenog kršćanstva u svom okrilju. Vrlo malo će nečijem sazrijevanju u vjeri, a posebice pripremi katekumena za odgovarajuće slavlje otajstava vjere, te pogotovo životu snagom tih otajstava, pridonijeti župna zajednica koja nije sposobna prepoznati i prihvatiti one koji žele postati kršćanima. To je utoliko važnije ukoliko je element života u vjeri neraskidivo povezan s ambijentom u kojemu se taj život ostvaruje, s ambijentom zajednice koja treba vlastitim životom nositi one koji su tek postali kršćani i omogućiti im prostor izričaja tog iskustva.¹⁹ Upravo je zajedništvo teološka kvaliteta koju je moguće posebno iskusiti u župnoj zajednici, a to je jedan od ključnih trenutaka na putu vjere onih koji se pripremaju na slavlje sakramenata inicijacije. Koliko su naše župne zajednice doista prostori Duha u kojima je moguće ostvariti radosno i zauzeto iskustvo kršćanskog života u zajedništvu Crkve? S druge strane, putem kojih to modela naše župne zajednice omogućuju odraslima koji su primili sakramente inicijacije značajniji angažman u smislu odjelotvorenja vjere u konkretnom ambijentu? Često se čini da hod kršćanske inicijacije završava, umjesto u radosnom i prepoznatljivom životu vjere, u stapanju u svojevrsnu župnu "anonimnost".²⁰ Vjernicima se mora pomoći shvatiti i živjeti unutarnju povezanost sakramenata i stvarnog života čijom su odlučujućom dimenzijom postali.²¹ Samo će tako egzistencijalno preporođenje postati njihovom konkretnom praksom.

¹⁸ Usp. Milan Šimunović, *Pastoral za novo lice Crkve*, str. 442.

¹⁹ *DPSZZ*, br. 27: "Iskustvo sakramenata treba omogućiti u crkvenoj zajednici kroz trajnu katehezu, pomno spremljenu liturgiju i svjedočanstvo života."

²⁰ Neki autori govore o problemu "neuspjeha" kršćanske inicijacije. Đuro Hranić, *Sinoda – novi stil pastoralnog rada*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXVII (1999.), 4, str. 233.

²¹ Usp. Karl Rahner, *Teološki spisi. Izbor*, Filozofsko-teološki Institut Družbe Isusove, Zagreb, 2008., str. 281.

2.2. Krštenje djece

Pastoral sakramenta krštenja s obzirom na krštenje djece, tj. s obzirom na praksu putem koje najveći dio vjernika ulazi u Crkvu, postaje paradigmatskim primjerom izazovnih područja i elemenata pastorala sakramenata, to više što se u njemu odražavaju problemi s ostalih područja pastorala sakramenata, a ponajviše s područja pastorala braka i obitelji. *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* sažeto progovara o bitnim manjkavostima s obzirom na pastoral sakramenta krštenja, a posebno s obzirom na njegovu pripravu, tj. pripravu roditelja, obitelji i kumova novokrštenika.²² Priprava na krštenje djece u aktualnoj se praksi ostvaruje, uglavnom, unutar jednog katehetskog susreta župnika s roditeljima i kumovima ili tek nekoliko njih. Osim ostalih manjkavosti u njezinu ostvarivanju bitni nedostatak je nedostatan edukacijsko-katehetski napor s obzirom na novost kršćanskog života u vjeri djeteta, u čemu njegova obitelj i kum/kuma moraju odigrati odlučujuću ulogu. Odmah se mora dodati i pitanje neaktivnih župnih zajednica, koje bi trebale biti konkretni ambijent kršćanskog života i pomoći obiteljima u tome. S druge strane, župne zajednice vrlo su rijetko uključene u samo slavlje krštenja, koje često postaje svojevrsnim "privatnim činom" u odnosu na obitelj novokrštenika.²³ Tendencija privatizacije slavlja pogoduje stavovima i praktičnom ponašanju koje je vrlo daleko od istinskog eklezijalnog shvaćanja života u vjeri, a posebice s obzirom na svijest pripadnosti konkretnoj župnoj zajednici.

Spomenutim izazovima treba dodati i jedan od najvećih, a riječ je o dobro poznatom problemu nedostatnog crkvenog shvaćanja i aktivnog ostvarivanja života u vjeri polazeći od stvarnosti vlastitog krštenja. Štoviše, za golem broj vjernika krštenje kao da je ostalo "zakopani" duhovni i crkveni patrimonij. Treba ovdje reći i to da dobar dio vjernika do određene mjere aktualizira taj patrimonij, no kad je u pitanju aktivno kršćansko zalaganje u životu Crkve (posebice u konkretnim crkvenim službama i zaduženjima), kao i aktivno kršćansko svjedočenje u različitim područjima društvenoga i kulturnog života, situacija je prilično alarmantna. K tome treba dodati i zabrinjavajuću činjenicu privatističkih tumačenja života u vjeri koja životne stavove i ponašanja brojnih kršćana dobrano udaljavaju od nauka i prakse Crkve; u nekim slučajevima mogu se

²² Usp. *DPSŽZ*, br. 44-48.

²³ Usp. *isto*, br. 49.

uvidjeti i stavovi dijametralno suprotni stavovima Crkve, za koju se u isto vrijeme tvrdi da joj se pripada. Jasno je da je u takvom poretku stvari u kojemu se nalaze brojne obitelji teško očekivati zauzeto i aktivno usmjeravanje vlastite djece u logici milosti krštenja. Upravo je stoga zadaća župnih zajednica iznimno važna, jer uvijek iznova trebaju pronalaziti snagu i putokaze u sakramentalnoj milosti sakramenata koji se u njezinu okrilju slave.

2.3. *Praksa sakramenta potvrde*

Iako se općeprisutni problemi s obzirom na pripremu za slavlje osjećaju na poseban način u pripravi na slavlje ovog sakramenta, čini se da se oni ipak ponajviše reflektiraju na treći bitni element prakse, život u vjeri. Manjkavosti u pripravi čimbenik su koji se u ovom sklopu nikako ne može zaobići, a ovdje u tom smislu posebice ističemo pitanje *cjelovitosti katehetske priprave* za sakrament svete potvrde pod specifičnim vidom odgoja za kršćansku zrelost koji u našoj situaciji predstavlja veliki pastoralni problem.²⁴ No, mora se istaknuti i one čimbenike koji bi nakon slavlja potvrde trebali pomoći življenju u snazi slavljenog otajstva, čiji nedostatak ili pomanjkanje bitno utječe na neodgovarajuće uklapanje mladih u crkvenu zajednicu, sve do potpunog udaljavanja. Nedorasla zajednica odraslih vjernika, u prvom redu župna zajednica, koja bi mogla u svoje krilo prihvatiti i integrirati skupine mladih koji su primili sakrament, jedan je od najvećih problema. U tom smislu pastoralni izazov postaje sama odrasla komponenta župnih zajednica koja nije sposobna u zrelosti vjere prihvatiti mlade članove i pomoći u njihovoj potpunoj životnoj integraciji u zajednicu. Zato bi "cjelokupni pastoralni rad s mladim generacijama trebalo radikalno shvatiti kao doprinos postupnoj evangelizaciji, inicijaciji i uključivanju u crkvene zajednice odraslih i da težište pastoralnog rada mora biti rad s odraslima".²⁵ To, dakako, ne znači zanemarivanje komponente djelovanja s mladima, već samo pokazuje činjenicu da se perspektiva postizanja kršćanske zrelosti mora pomaknuti k potpunom urastanju u zajednicu, koja će omogućiti postizanje te zrelosti u svom ozračju. Iskustvo pokazuje da se slavlje sakramenta puno više doživljava kao svojevrsni prijelaz, ali, nažalost, ne k aktivnom kršćanskom životu, već k svojevrsnoj distanci. Upravo stoga naglasak valja staviti na urastanje mladih u

²⁴ Usp. NSP, br. 45.

²⁵ Đuro Hranić, *Sinoda – novi stil pastoralnog rada*, str. 233.

zajednicu odraslih u vjeri. "Sve dok razdobljem postizanja vjerničke i kršćanske zrelosti budemo smatrali mladenačku dob, dotle će i podjeljivanje pojedinih sakramenata kršćanske inicijacije (makar i pred kraj srednjoškolskog obrazovanja) ostati kratkotrajno prikrivanje stvarnog neuspjeha, jer to podjeljivanje sakramenata neće značiti (niti će biti shvaćeno kao) uvođenje (inicijacija) u kršćanski hod, nego kao zaključak dotadašnjeg hoda, niti će značiti otvaranje (inicijaciju) jednog procesa, nego njegovo zatvaranje".²⁶ Nadalje, segment života u vjeri u konkretnom slučaju mladih koji su primili sakrament potvrde mora postati segmentom raznolikih modela crkvenog angažmana, prije svega u župnoj zajednici. Bez prilike angažmana, tj. konkretnog djelovanja iz vjere teško će se ostvariti aktivno sudjelovanje mladih u životu Crkve. Razgranata mreža susreta i aktivnosti u krugu župne zajednice unutar kojih će se omogućiti stupnjevito uvođenje mladih u život i djelovanje konkretne zajednice, neodgodiva su perspektiva naših župa.

2.4. *Praksa sakramenta euharistije*

Izazovi u dimenziji samog obreda euharistije, tj. u samom slavlju, bitno su danas određene nekim manjkavostima (a u nekim slučajevima i određenim neodgovornostima i možemo slobodno reći 'zloporabama') vezanih uz liturgiju Crkve. Nedovoljno poznavanje liturgijskih knjiga od strane određenog broja svećenika, kao i parcijalno pristupanje nekim elementima obreda, umanjuju značenjski izričaj slavlja kod mnogih vjernika. Krivo uvjerenje nekih svećenika o "izražajnosti" određenih "prilagodbi" koje sami dopuste, često umanjuje ljepotu i jasnoću skladnog liturgijskog slavlja. Neke od takvih pojava idu i do očitih zloporaba. S druge strane, svijest o aktivnom sudjelovanju u euharistijskom slavlju koje svoj vrhunac ima u pričesti, očito je kod dobrog dijela vjernika jako slaba.²⁷ S tim je automatski povezan problem nedostatnog duhovnog i voljnog životnog napora za življenjem u snazi i milosti otajstva koje se slavi. Nadalje, jedan od većih problema je sve izražajnija i sve prisutnija

²⁶ *Isto.*

²⁷ Posebice ako se uzme u obzir činjenica kako iz statističkih istraživanja proizlazi da se kod svake mise pričesti tek svaki deseti vjernik, a nikada gotovo svaki peti. Usp. Pero Aračić – Gordan Črpić – Krunoslav Nikodem, *Postkomunistički horizonti. Obris i sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2003., str. 178.

težnja za individualizacijom slavlja.²⁸ Riječ je o težnji koja izvire iz nedovoljnog razumijevanja, uvažavanja i prihvaćanja određenosti ostalih sakramentalnih slavlja bitnom eklezijalnom dimenzijom, te njihove usmjerenosti k euharistijskom slavlju. Stoga se često zanemaruje logičan kontekst slavlja, posebice sakramenta krštenja i vjenčanja povezano sa slavljem euharistije. Ne samo da se tako ova sakramentalna slavlja često udaljuju od euharistijskog otajstva i vidljivo ne usmjeruju k njemu, već na taj način i bitna eklezijalna dimenzija, posebice dimenzija župnog zajedništva, biva narušena u svojoj pojavnosti. Ovdje se, naravno, ne radi o nekim specifičnim situacijama u kojima se, zbog opravdanih okolnosti može, a katkad i mora, postupiti drugačije. Riječ je o sve raširenijoj pojavi odvajanja slavlja od konteksta euharistijskoga sakramentalnog zajedništva u slučajevima (a takvih je ipak najveći broj) u kojima su i slavitelji i oni koji neposredno sudjeluju u slavlju npr. krštenju djeteta, ali i cijela zajednica, pozvani uzeti udjela u slavlju u kontekstu euharistije. To je samo jedno od naličja problema vrlo manjkave svijesti mnogih vjernika s obzirom na činjenicu potpunog pristupa Crkvi u punom euharistijskom zajedništvu.

Ne smije se, u tom kontekstu, previdjeti ni problem neopravdanog umnažanja euharistijskih slavlja u onim prigodama u kojima nema potrebe za umnažanjem.²⁹ Čini se da je ta pojava plod sve raširenijeg uvjerenja koje proizlazi iz određene 'nemoći' pred činjenicom raskršćanjivanja određenih segmenata društva, koje onda ide za tim da se očiti nedostatak razrađenih pastoralnih projekata na brojnim pastoralnim područjima nadomjesti neopravdanim umnažanjem euharistijskih slavlja. Posebno je izazovno područje u dimenziji slavlja u pastoralu sakramenta euharistije vezano uz navještaj Božje riječi, a posebno svećenikovu homiliju. Nije novost postavljanje pitanja kvalitete navještaja, ali i manjkavosti u homiletskom djelovanju i općenito manjkavosti glede navještaja Božje riječi prigodom sakramentalnih slavlja. Tako se brojni, posebno mlađi vjernici tuže na zamarajuće i neaktualne homilije. Pritom se javlja efekt prosuđivanja cijelog liturgijskog događaja po loše pripremljenoj i još lošije izrečenoj homiliji.³⁰ Očito je da je pitanje propovjedničkog umijeća (*ars praedicandi*) nešto

²⁸ Usp. Bono Zvonimir Šagi, *Pastoral župne zajednice. Teološko-pastoralni ogledi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., str. 86.

²⁹ *DPSZZ*, 122.

³⁰ Usp. Ivo Džinić, *Mladi i sakramentalni život*, str. 31.

na čemu se u pripremi svećeničkih kandidata mora poraditi puno sustavnije i temeljitije.

2.4.1. Euharistija i župna zajednica

Iako je pitanje aktivne župne zajednice jedno od presudnih pitanja u pastoralu svih sakramenata, ovdje ga promatramo pod specifičnim vidom, uz praksu sakramenta euharistije, imajući u vidu, u prvom redu, značenje euharistije kao stjecišta svih ostalih napora i nastojanja u pastoralu, te, na poseban način, kao izvora aktivnog kršćanskog života. Aktivni kršćanski život polazeći od euharistijskog slavlja, koji se tom istom slavlju vraća kao svom vrhuncu, mora se vidljivo očitovati u svim dimenzijama, osobnoj, obiteljskoj, župnoj i profesionalnoj. Kako bi doista bilo moguće ostvariti takvo djelovanje, posebno danas kada su osobe kao pojedinci sve krhkiji i sve potrebniji pomoći drugih, a obitelj često ne uspijeva ispuniti svoju ulogu (posebice kada je u pitanju odgoj u vjeri), župna zajednica poprima dodatne dimenzije značenja u potpomaganju aktivnog kršćanskog života vlastitih članova. Upravo ona pozvana je omogućiti (preko različitih dinamizama kateheze i susreta) takvo djelovanje koje će omogućiti širokom krugu njezinih članova da se u njih uključe, da na taj način pridonese vlastitom vjerničkom djelovanju, ali i životu i djelovanju zajednice. No u našoj aktualnoj pastoralnoj situaciji osjeća se veliki nedostatak upravo takvih modela djelovanja. Župa je u bitnome ostala na onome što je nužno. Široka mreža okupljanja, susreta i aktivnosti koji bi omogućili aktivnije kršćansko djelovanje vjernika čini se da je još daleko od ostvarenja. Nedostatak značenjske župne zajednice, tj. nedostatak životnoga kršćanskog ambijenta koji podržava život u logici i snagom slavljenih otajstva,³¹ izravno pridonosi neaktivnom životu mnogih kršćana. A upravo je ambijent aktivne zajednice presudan kako bi se susrelo sa življenim kršćanskim iskustvom koje podupire vlastiti život u tom iskustvu. Upravo zato župna zajednica mora biti istinski snažni kršćanski ambijent života u vjeri koji će svojim članovima pomoći u aktivnom kršćanskom življenju i nositi ih u tome.³² Govor o značenjskoj župnoj zajednici koja svjesno i odgovorno sudjeluje u slavlju euharistijskog otajstva i nošena je njime, neodvojiv je, dakle, od govora o odgovornosti te iste zajednice za rast u vjeri i pomoć životu i vjeri njezinih članova. Sa sve jačom

³¹ Usp. HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb – Zadar, 2000., br. 48.

³² Usp. NSP, br. 45.

oštrinom postavlja se pitanje koliko je župna zajednica ambijent sposoban za ostvarivanje zadaća koje proizlaze iz te odgovornosti. To se u prvom redu odnosi na pitanje prihvaćanja i potpore cjeline župne zajednice npr. onim njezinim mlađim članovima koji su proslavili sakrament sv. potvrde, ili onim roditeljima čije je dijete netom kršteno; s posebnom pozornošću možemo istaknuti pitanje potpore mladim bračnim parovima nakon vjenčanja ili obiteljima koje su tek stasale na putu zajedničkog života, čiji izostanak može dovesti do nemjerljivih štetnih učinaka u životima tih osoba, posebice s obzirom na vjeru i crkvenost.³³ Naša pastoralna situacija više odražava svojevrsni "automatizam" pristupa slavlju nakon kojega se podrazumijeva "kakvo-takvo" uklapanje u zajednicu. No, ono često izostaje, i to ne samo vezano za praksu euharistije, već i kada je riječ o slavlju sakramenta potvrde, ali i slavlju krštenja, kao i slavlju vjenčanja. Kada se uzme u razmatranje npr. samo uloga i značenje koje je župna zajednica pozvana ostvarivati u smislu potpore obiteljima, tj. u smislu aktivnog obiteljskog pastoralna, stvari su puno bolje na razini riječi nego na razini djela.³⁴

Posebno pitanje koje se danas na osobiti način ističe vezano uz vrijeme nakon slavlja sakramenata jest pitanje zaživljavanja mistagoških modela,³⁵ tj. načina pristupa pastoralu upravo u tom razdoblju. Riječ je ovdje o mistagoškom pristupu u najširem smislu riječi, tj. kao sastavnom dijelu cjelovitog inicijacijskog puta, ne samo u odnosu na odrasle koji postaju kršćani, već u širem smislu i na ostale vjernike koji su kršteni kao djeca, a čiji sakramentalni hod vjere poslije dolazi do vrhunca i koji trebaju biti cjelovito uvedeni u životnu kršćansku praksu u Crkvi.³⁶ U tom smislu mistagoški pristup posebice se tiče katehetskog djelovanja, tj. oblika katehetskog djelovanja prilagođenih vjernicima u razdoblju nakon slavlja sakramenata putem kojih će im se omogućiti dublje razumijevanje i dublje uvođenje u iskustvo slavljenoj Otajstva. U našoj aktualnoj pastoralnoj situaciji ne možemo se pohvaliti prevelikim iskoracima u tom smislu. Stoga mistagoška dimenzija pastoralna sakramenata (a povezano s tim i ukupnog pastoralna)³⁷ mora doživjeti snažniju afirmaciju u našoj pastoralnoj praksi.

³³ Usp. HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 51.

³⁴ Usp. Pero Aračić, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 68.

³⁵ Usp. Milan Šimunović, *Pastoral za novo lice Crkve*, str. 428.

³⁶ Usp. Bono Zvonimir Šagi, *Pastoral župne zajednice*, str. 89.

³⁷ Usp. isto, str. 91.

2.5. Praksa sakramenta pokore

Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici temeljito opisuje uzroke opadanja prakse sakramenta pokore kod nas.³⁸ Jedan od ključnih elemenata na čijem se ozbiljenju treba puno više raditi u našoj pastoralnoj praksi, svakako je posvješćivanje i produbljivanje svijesti o kršćanskom poimanju zla i grijeha čije je tumačenje u našem društveno-kulturalnom prostoru sve više postalo predmetom medijske manipulacije i različitih sekularističkih tumačenja.³⁹ Utoliko je više potrebno raditi na kvaliteti hoda obraćenja samih kršćana.⁴⁰ S druge strane, povezano s onim što je već u uvodnom dijelu rečeno o važnosti ispravnog shvaćanja sakramentalnosti i sakramenata u životu vjernika, treba istaknuti da je jedan od uzroka krize prakse ovog sakramenta i činjenica nedovoljnog uvažavanja činjenice sakramentalnosti pomirenja s Bogom po službi Crkve u sakramentu pomirenja.⁴¹ Mnogi koji ne pristupaju sakramentu razradili su pogrješnu matricu poimanja pomirenja s Bogom na privatnoj razini. Uz to je vezano i nedovoljno uvažavanje značenja službe Crkve i pomirenja s Crkvom. Tako se eklezijalna narav pokore i pomirenja pokazuje kao drugi bitni čimbenik koji se u praksi ovog sakramenta često zapostavlja. Potrebno je podizati svijest o šteti grijeha ne samo u odnosu na pojedinca već i u odnosu na zajednicu Crkve, koju se grijehom ranjava. Upravo je to jedan od vrlo manjkavih elemenata prakse.⁴² Nadalje, praksa pokazuje i brojna nesnalaženja u odnosu na neke ključne elemente i posljedice prakse pokore i pomirenja. U prvom se redu ovdje misli (što je povezano i s praksom drugih sakramenata) na izolacionističko poimanje pomirenja shvaćenog samo za sebe u smislu umirivanja savjesti i "sretnog malog života", a često nedostaje jasna svijest o ispovijedi kao novom početku zauzete kršćanske prakse što uključuje i zauzeto i aktivno evangelizacijsko djelovanje u kršćanskom životu. Mora se odmah dodati i pitanje moralnog napora u rastu u kršćanskim krjepostima putem kojega se ostvaruje konkretna promjena života uvijek prema

³⁸ Usp. *DPSŽZ*, br. 131.

³⁹ Usp. Anton Tamarut, *Teološko-pastoralna aktualnost sakramentalne ispovijedi*, u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.), 3, str. 710-711.

⁴⁰ Usp. *DPSŽZ*, br. 134.

⁴¹ Više o tome vidi u: Benedetto Testa, *Sakramenti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 175.

⁴² Usp. Anton Tamarut, *Teološko-pastoralna aktualnost sakramentalne ispovijedi*, str. 712.

boljemu i višemu.⁴³ Odluka za novi život⁴⁴ mora biti uvijek iznova revalorizirana u praksi pokore kako bi praksa sakramenta doista bila praksa obnove i usavršenja života, a ne tek prilika za izolirano pristupanje slavlju nakon kojega život ostaje, manje-više, isti. Upravo je praksa sakramenta pokore zalag trajne obnove i novosti kršćanskog života.

2.6. Sakrament bolesničkog pomazanja

Brojni su problematični elementi prisutni u praksi sakramenta bolesničkog pomazanja, sve do ocjene o krizi prakse ovog sakramenta. Dimenzija priprave, od čije se razradbe mora krenuti, iznimno je manjkava, možda najmanjkavija u odnosu na pripravu za druge sakramente. Priprava se, uglavnom, odvija prigodno, kratko kod samog bolesnika, ili se pak radi o elementima priprave "razasutim" unutar ukupne katehetske priprave vjernika različitih profila. Upravo polazeći od manjkavosti u pripravi, postaje razumljivim to da se u svijesti mnogih vjernika smisao sakramenta bolesničkog pomazanja vidi isključivo i jedino u neposrednoj pripravi za smrt. Svećenika se stoga u takvim situacijama vidi kao svojevrsnog "glasnika onog posljednjeg" i stoga se njegov dolazak bolesniku odgađa do krajnjeg trenutka. Dimenzija ozdravljenja kao da je iščeznula s obzora. S druge strane, često je prisutan problem uglavnom pasivnog sudjelovanja u slavlju sakramenta i bolesnika i njegovih najbližih. Kada se k tomu dodaju tolike situacije u kojima se svećenika poziva kada je bolesnik već u komi i kada svjesno ne sudjeluje u slavlju, situacija postaje dodatno složena. Sve to pokazuje da u pripravi mora snažnije biti istaknuto nekoliko bitnih elemenata. Tu se u prvom redu radi o posvješćivanju važnosti i uloge Crkve u brizi za bolesne, i to posebice s obzirom na njezinu sakramentalnu ulogu i službu. Nadalje, sakrament se slavi prije svega kao stvarnost vjere u kojoj Krist, po službi Crkve, i u tom tragičnom i teškom trenutku kao što je bolest, spasonosno djeluje na konkretnog bolesnika. Zato se mora snažnije istaknuti važnost i sve dimenzije toga kompletnog i cjelovitog događaja vjere (sakrament). Upravo u toj antropološki i posebice psihološki kompleksnoj stvarnosti bolesti preko sakramenta ostvaruje se u životu vjernika nov okvir vjerničkog događanja, sa svim bitnim

⁴³ Usp. *DPSŽZ*, br. 153.

⁴⁴ Rimski obrednik, *Red pokore. Prethodne napomene*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., br. 6.

elementima presudnim za uspjeh ukupnog života u perspektivi Kristova Kraljevstva. U tom je smislu potrebno posebice istaknuti sakramentalni identitet vjernika u zajednici Crkve. Praksa sakramenta, nadalje, ne smije se gledati kao izolirani trenutak slavlja, već treba biti postavljena u širi okvir brige za bolesne (pastoral bolesnika).

Potrebno je puno sustavnije poraditi na oživotvorenju bitnog elementa pripreve: osvjetljavanje iskustva bolesti svjetlom Kristova otajstva. Aktualna praksa pokazuje snažne jednodimenzionalne i isključivo negativne pristupe bolesti koji se odražavaju na praksu sakramenta bolesničkog pomazanja, ali i ukupne skrbi za bolesne. Ovakvi pristupi pokazuju se putem nekoliko pokazatelja. Bolesti se u postmodernom svijetu inače pristupa uglavnom negativistički, kao stvarnosti koja s čovjekovim životom i, na kraju krajeva, smislom i uspjehom tog istog života, kao da ne bi mogla imati nekakvu vezu. Današnji čovjek ne uspijeva integrirati stvarnost bolesti u vlastiti život. Zapravo, u kompleksnom procesu promjene paradigme s obzirom na shvaćanje uspješnog i zdravog života, bolest je često shvaćena već kao početak "potpunog i besmislenog kraja".⁴⁵ Kada sa svjetovnog područja pogled usmjerimo prema pastoralnoj praksi, otkrivamo da ni sami kršćani ne uspijevaju uvijek i na pravi način integrirati stvarnost bolesti u ukupnost vlastitoga kršćanskog postojanja. Stoga među prvim pastoralnim odgovorima na izazove o kojima smo gore govorili svakako pozornost treba posvetiti snažnijem i produbljenom shvaćanju smisla bolesti i trpljenja u svjetlu vjere. Trpljenje se sjedinjuje s Kristovom otkupiteljskom mukom. Na tom sjedinjenju temelji se njegov novi spasenjski značaj. U tom svjetlu vjernik prepoznaje da trpljenje nije zadnje iskustvo i da fizička smrt nije apsolutni kraj. Isusova ozdravljenja bila su navještaj Kraljevstva, pobjede novoga svijeta nad grijehom i smrću i njihovim posljedicama (usp. Iv 11,4). Isus je u svojoj muc i smrti do krajnjih obzora pokazao smisao trpljenja, štoviše, preobrazbu trpljenja putem spasonosne muke. Povezano s time valja uvijek pozornost skretati na istinu koju Crkva ističe: "Mada je bolest duboko povezana s čovjekovim grešnim stanjem, ona se ipak ne može općenito smatrati kaznom kojom bi pojedinci

⁴⁵ Upravo se to odražava u privatističkim i nihilističkim tendencijama suvremenog svijeta s obzirom na poimanje bolesti, i upravo otud kreću i mnogi problemi. Na to upozoravaju i neki autori. Usp. Carlo Mario Mozzanica, *La fragilità nel mondo della salute: nuovi e vecchi soggetti*, u: *Orientamenti pastorali*, LIV. (2006.), 2, str. 45.

bili kažnjeni zbog vlastitih grijeha (usp. Iv 9,3).⁴⁶ Bolesnik nije od Boga odbačen čovjek. U Kristu je preuzeto njegovo trpljenje kako bi bilo uzdignuto na spasenjsku razinu. U tumačenju smisla bolesti i trpljenja u kršćanskom vidu vrhunac se mora dosegnuti u poslanju bolesnih u Crkvi i za Crkvu i na njihovo svjedočanstvo koje daju kao trpeći udovi Crkve.

2.6.1. Neke manjkavosti u praksi skrbi za bolesne i načini njihovog prevladavanja

Osim spomenutih izazova vezanih pretežito uz dimenziju pripreve za sakrament bolesničkog pomazanja, mora se istaknuti i nekoliko važnih poteškoća s obzirom na samo slavlje, kao i njegov širi okvir. Naime, slavlje ovog sakramenta uglavnom se doživljava kao svojevrsni izdvojeni moment čiju se povezanost s ukupnim pastoralnim djelovanjem, posebice na župnoj razini, često dovoljno ne uviđa. Brojne župne zajednice, kao i brojni župnici, osjećaju se gotovo izdvojenima u odnosu na praksu ovog sakramenta, a sve iz uvjerenja kako će isključivo bolenički kapelan ili neki drugi svećenik djelovati u tom smislu. Zbog tih i sličnih razloga, općenito gledano, može se govoriti tek o početnom stadiju organiziranoga i sustavnog pastoralna bolesnika kod nas.⁴⁷ Pouka i odgoj dušobrižnika za ovaj vid pastoralna žurna je zadaća Crkve.⁴⁸ Stoga, jedan od bitnih naglasaka u praksi mora biti veće i snažnije integriranje pastoralna ovog sakramenta i ukupne skrbi za bolesne u ukupnu pastoralnu dinamiku.⁴⁹ Povezanost prakse skrbi za bolesne s nekim važnim segmentima pastoralna posebice je značajna za ukupni uspjeh ove tako važne aktivnosti Crkve.⁵⁰ Kako bi se to dogodilo najprije je potrebno vratiti se na samu narav i značaj pastoralna bolesnih i nemoćnih. Naime, u konkretnoj pastoralnoj praksi više puta može se steći dojam određene površnosti i "brzinskog" pristupa djelovanju. Kao da je riječ o još jednoj od nužnosti na čije zahtjeve

⁴⁶ Rimski obrednik, *Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne. Prethodne napomene*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., br. 2.

⁴⁷ Usp. Ante Mateljan, *Svećenik i bolesnik. Načela za kršćansku komunikaciju svećenika i bolesnika u bolnici*, u: Služba Božja, 48 (2008.), 4, str. 384.

⁴⁸ Usp. isto, str. 386.

⁴⁹ Usp. Ante Mateljan, *Otajstvo supatnje. Sakrament bolesničkog pomazanja*, Crkva u svijetu, Split, 2002., str. 122.

⁵⁰ Ivan Pavao II., *Propovijed pape Ivana Pavla II. u Rijeci*, u: Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije, IV. (2003.), 3, str. 4: "Ne smije se zaboraviti da se preko pomoći pružene obitelji pridonosi također rješavanju drugih velikih teškoća, kao što su – na primjer – skrbi za bolesnike i starije osobe".

treba odgovoriti, a onda nastaviti s nekim važnijim i uobičajenijim aktivnostima. U pozadini krize prakse stoji kriza ispravnoga teološkog pristupa ovom vidu pastoralala. Zato je najprije potrebno poraditi na produbljivanju crkvene svijesti subjekata ukupnog pastoralnog djelovanja o ukupnoj skrbi za bolesne kao važnom elementu crkvene diakonije – služenja ljubavi – koja se temelji na Gospodinovoj brizi za bolesne i nemoćne po služenju Crkve i koja je zapravo aktualizira.⁵¹ S tim u vezi valja istaknuti da se “pravilo” prigodnih inicijativa ne može uzeti kao stvarno pravilo pastoralala. Briga za bolesne trajna je briga Crkve. Kao takva mora postati sastavnim dijelom uređenoga pastoralnog hoda.

U pastoralu sakramenta bolesničkog pomazanja postoji ključna sakramentalna odrednica u kojoj glavnu ulogu ima svećenik-slavitelj. Osim samog sakramenta, u ukupnoj skrbi za bolesne, tj. pastoralu bolesnika, postoji širok okvir djelovanja, koji podrazumijeva kompleksnu i slojevitvu aktivnost brige za bolesne, nemoćne i umiruće, koji uključuje puno širi krug osoba, svećenika, redovnika i laika.⁵² Riječ je o svim subjektima koji su neposredno uključeni u brigu za bolesne. Tako shvaćen pastoral bolesnih kod nas još je uvijek, u najvećoj mjeri, poiman i ostvarivan na način da se sva pastoralna aktivnost usmjeruje isključivo na bolesnika i u određenom dijelu na njegovu obitelj. Svećenik je u mnogo slučajeva ostao jedinom zauzetijom osobom u tom djelovanju. Tako se, osim zadaće stvaranja *pastoralnog tima* koji bi sa svećenikom surađivao u široj dimenziji ovog pastoralala, posebno mora poraditi na podizanju svijesti crkvenih subjekata o važnosti obuhvaćanja ovim zauzimanjem, osim bolesnika i njegove obitelji, i liječnika i medicinskog osoblja na poseban način, kao i šire društvene sredine.⁵³ Posebno u tom vidu treba naglasiti odgovornost župne zajednice kao cjeline. Kod nas je odavno prisutan problem veće povezanosti župne zajednice s njezinim bolesnim članovima.⁵⁴ Stoga se na ukupnoj brizi župne zajednice za bolesne članove mora puno više i sustavnije poraditi, a *župna karitativna skupina* u ovom segmentu ima posebnu ulogu.

⁵¹ Usp. Casiano Floristan, *Pastorale dei malati*, u: Casiano Floristanosé Tamayo, *Dizionario sintetico di pastorale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999., str. 574.

⁵² Usp. *isto*.

⁵³ Usp. *NSP*, br. 54.

⁵⁴ Usp. Ljubomir Kučan, *Odrednice pastoralnih radnika grada Rijeke*, u: *Službeni Vjesnik Riječko-senjske nadbiskupije*, I. (1969.), 2, str. 82.

2.7. Praksa sakramenta svetog reda

Jedna od ključnih pretpostavki kvalitetnog pastoralna sakramenata uvijek je bila i ostat će kvalitetna priprava budućih svećenika,⁵⁵ a upravo je to područje na kojemu se danas nedostaci osjećaju snažnije nego prije. To je utoliko važnije ukoliko je svećeničko djelovanje (pod autoritetom biskupa) izravno i najtješnje povezano s pastoralom sakramenata. Jedan od ključnih problema priprave za sakrament sv. reda je nedovoljna sustavnost u raspoznavanju zvanja. Naime, nedovoljno se vrednuje (a to nije samo naše iskustvo) činjenica da *jasni i nedvojbni* znakovi i praksa prihvaćene dispozicije življenja svetosti poziva moraju biti prisutni prije samog slavlja ređenja.⁵⁶ Govoreći o tom elementu, može se primijetiti problem i svojevršnih pogubnih "magijskih" pristupa pastoralu sakramenta reda u smislu očekivanja "automatskog pozitivnog rješavanja" određenih problematičnih aspekata života samim činom ređenja. Sustavnost i maksimalna ozbiljnost u pripravi kandidata pokazuju se odlučujućim imperativom.

Život milosti sakramenta svetog reda očit je danas najizazovnijim elementom s obzirom na pastoral sakramenta reda. Usudimo se ustvrditi kako nije nužno detaljno istraživanje kako bi se uvidjela aktualnost te tvrdnje. Modernističke i sekularističke tendencije sve snažnije utječu i na život svećenika. Produkt toga su pogubna posvjetovnjačenja svećeničkog života u različitim područjima, počevši od ozbiljnosti shvaćanja vlastitog poziva i stila života prikladnog za njega, do shvaćanja važnosti sakramentalnog života i molitve, pa sve do najkonkretnijih elemenata svećeničkog života kao što su stil i način ophođenja, govora, odijevanja itd. Elementi svećeničke službe u istom kontekstu često gube na važnosti i ozbiljnosti. Praksa sakramenata, služba propovijedanja, a na poseban način homilija, zatim duhovno vodstvo, kao i vodstvo povjerenih zajednica, karitativna dimenzija djelovanja, kao i brojni drugi elementi službe bivaju katkad i ozbiljno okrnjeni u vlastitoj

⁵⁵ Usp. Stipe Nimac, Bruno Seveso, *Praktična teologija. Profil jedne teološke discipline s osvrtom na njezine zadaće u hrvatskoj Crkvi i društvu*. Ravnokotarski cvit, Lepuri, 2009., str. 143.

⁵⁶ Usp. Richard R. Gaillardetz, *The Ecclesiological Foundations of Ministry within an Ordered Communion*, u: Susan K. Wood, (ed.), *Ordering the Baptismal Priesthood. Theologies of Lay and Ordained Ministry*, Liturgical Press, Collegeville, 2003., str. 37-38. Autor se ovdje poziva na teološke uvide Karla Rahnera o tom argumentu izložene u: Karl Rahner, *Consecration in the Life of the Church*, u: *Theological Investigations*, vol. 19, Crossroad, New York, 1983., str. 64, 67.

sustavnosti, cjelovitosti i ozbiljnosti ostvarivanja. Ovdje, jasno, ne želimo umanjiti većinu pozitivnih elemenata života prezbitera, već samo skrenuti pozornost na one manjkave.

Ako bismo pokušali potražiti barem jedan od zajedničkih nazivnika mnogih izazova i problema u praksi sakramenta svetog reda u aktualnom trenutku, morali bismo ustvrditi činjenicu velike manjkavosti u ispravnom shvaćanju svećeničke službe i tijekom godina formacije, ali i tijekom samoga svećeničkog života i djelovanja. Posebno je izazovno shvaćanje i življenje potpunog svećeničkog predanja na službu Bogu i Crkvi, tj. nastojanja maksimalnog ostvarivanja one *caritas pastoralis*⁵⁷ koja mora biti dušom cjelokupnoga svećeničkog služenja. Mnoga problematična pitanja prakse uzorke imaju upravo tu. U tom se smislu kao jedno od presudnih pitanja pokazuje pitanje sustavnosti, cjelovitosti i organiziranosti što bolje duhovne, teološke i posebice teološko-pastoralne formacije svećeničkih kandidata, ali i pitanje kvalitete i sustavnosti kasnije trajne svećeničke formacije.

2.8. Sakrament ženidbe

U pitanju prakse sakramenta ženidbe, a počevši s razradbom pitanja pripreve, potrebno se, u svjetlu aktualnog stanja, zaustaviti na problemu modela pripreve. Solidnija i sustavnija pripreva jedan je od naših glavnih pastoralnih prioriteta.⁵⁸ U tom segmentu poseban problem predstavlja tzv. "ubrzani pristup" pripravi za slavlje sakramenata. Možda je slučaj pripreve za sakrament ženidbe u tom smislu eklatantan primjer. Naime, iako bliža pripreva za brak treba započeti tečajem pripreve (koji se u većini naših biskupija odvija na dekanatskoj ili međudekanatskoj razini) veliki problem predstavlja tendencija spajanja (prisutna u mnogim slučajevima) bliže i neposredne pripreve za sam sakrament,⁵⁹ tako da se sve nastoji "obaviti" što je moguće prije samog slavlja. Mnogi polaze od pretpostavke da će takvim ili sličnim postupcima polučiti "snažniji efekt" kod samih zaručnika. No, u biti se događa osiromašenje i bliže i neposredne pripreve. Naime, do sada uhodani modeli pripreve, prije svega bliže i neposredne pripreve za sakrament ženidbe

⁵⁷ Drugi vatikanski koncil, *Dekret o službi i životu prezbitera Presbyterorum ordinis* (7. XII. 1965.), u: Dokumenti, Zagreb, 2008., br. 14.

⁵⁸ Usp. Biskupi Riječke metropolije, *Smjernice za obiteljski pastoral u Riječkoj metropoliji*, u: Službeni Vjesnik Riječke nadbiskupije, II (2001.), 3, str. 57.

⁵⁹ Usp. HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 42.

uglavnom se odvijaju po ustaljenim shemama, a frontalni rad još uvijek dominira (iako ne u potpunosti). U tom je smislu potrebno učiniti više s obzirom na njihovo dinamiziranje. Modele pripreve potrebno je tako urediti da mogu snažnije vjerski zahvatiti one koji se pripravljaju za slavlje.⁶⁰ Nadalje, u pripravi je nužno okupiti cijeli tim zauzetih i stručnih osoba koji će omogućiti organizirano, sustavno i cjelovito pastoralno djelovanje u svim segmentima pripreve.⁶¹ Priprava za slavlje sakramenta ženidbe kod nas se uglavnom ostvaruje kao bliža i neposredna pripravu. Kvaliteta i obim daljnje pripreve, u kojoj ključnu ulogu na poseban način igra obitelj, vrlo su upitni u velikoj većini slučajeva. Pokazuje se zapravo da naše obitelji u velikoj mjeri nisu dorasle zadatku uspješnog prenošenja obiteljskih vrijednosti. Upravo stoga postaje iznimno važno na razini crkvene zajednice ostvarivati posebice daljnju pripravu za ženidbu, s jasnom poveznicom s cjelinom obiteljskog pastoralna, budući da rad s mladim bračnim parovima i obiteljima predstavlja dobro jamstvo daljnje pripreve njihove djece.⁶² Na taj se način ženidbeni pastoral pokazuje integralno povezanom cjelinom koje je priprava nezaobilazni sastavni dio. Koliko ona bude dobra i kvalitetna, toliko će biti bolji i prinos kvalitetnom obiteljskom pastoralu. Nadalje, u pitanju pripreve mora se inzistirati na poštovanju svakog segmenta pripreve, posebno danas, kad je sve prisutnija tendencija spajanja bliže i neposredne pripreve.⁶³

I druga dva elementa pastoralna, samo slavlje i pitanje života u vjeri, odlikuju danas određeni problematični elementi. Glede slavlja ženidbe nužno je poraditi na pitanju načina slavlja.⁶⁴ Poseban problem naime predstavlja tendencija folklorističkoga i pompozno pristupa slavlju vjenčanja, unutar kojega teško do izražaja dolazi bitni sakramentalni sadržaj slavlja. Na takve se tendencije nastavlja i vrlo oskudno kršćansko shvaćanje bračnoga i obiteljskog života. Iako većina hrvatskih građana brak i obitelj smatraju iznimno važnim,⁶⁵ puno i aktivno kršćansko življenje tih stvarnosti u brojnim je slučajevima jako problematično. Nadalje, život bračnih

⁶⁰ Usp. Pero Aračić, *Rasti u ljubavi*, str. 88.

⁶¹ Usp. *isto*, str. 96.

⁶² Usp. *DPSŽZ*, br. 215.

⁶³ Usp. *isto*, br. 216.

⁶⁴ Usp. Milan Šimunović, *Pastoral za novo lice Crkve*, str. 432.

⁶⁵ Riječ je o postotcima od oko 80 posto i 90 posto. Usp. Krunoslav Nikodem – Pero Aračić, *Obitelj u transformaciji*, u: Josip Baloban, (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 155.

parova i obitelji u vjeri njihova je prvotna odgovornost, ali prinos i pomoć tom istom životu briga je i odgovornost i crkvene zajednice. U aktualnoj pastoralnoj situaciji na svjetlo izlazi činjenica skromne ili vrlo male uključenosti cjeline župne zajednice u bilo kakvo sudjelovanje u obiteljskom pastoralu. U mnogima nije niti moguće govoriti o posliježenidbenom pastoralu.⁶⁶ To više se naglasak mora staviti na sustavni i programirani obiteljski pastoral,⁶⁷ koji će moći zahvatiti širi krug župne zajednice. Obiteljski pastoral dio je organskog pastoralala.⁶⁸ Zapravo, obiteljski pastoral mora biti sveprožimljuća dimenzija pastoralala župne zajednice, tj. djelovanja njezinih pastoralnih struktura.⁶⁹ Samo tako bit će moguće ostvarivati sustavno i cjelovito ukupno pastoralno djelovanje.

3. PREMA EVANGELIZACIJSKOM DJELOVANJU

Na kraju ovog studijskog razmišljanja o aktualnim izazovima i perspektivama u svezi s bitnim elementima pastoralala sakramenata u nas, valja se na poseban način zaustaviti i na onoj dimenziji koja mora izrastati iz slavlja, tj. koju oni koji slave sakramentalna slavlja moraju aktualizirati, a riječ je o zauzetom evangelizacijskom djelovanju. Ovdje se element života u vjeri tematizira na poseban način. Već je u govoru o elementu pripreme isticano nedostatno uvažavanje važnosti kršćanske životne prakse, upravo polazeći od slavlja sakramenata. Koji put dobije se dojam da mnogi vjernici pokušavaju istu praksu ostvariti na nekim drugim odrednicama. U tom smislu mnogi i ne dovode u usku vezu slavlje sakramenata s aktivnim vjerskim životom. Tako se jasno uočava pomanjkanje skladne povezanosti pastoralala sakramenata i ukupnog djelovanje Crkve. Naime, više puta priprema i elementi pouke za zauzeto kršćansko svjedočenje u društvu izostanu, a sam pastoral sakramenata gotovo da se svede za vježbanje ili pripravu za sam obred. Stoga praksa vjerskog života biva ili iznimno oskudnom i gotovo neprepoznatljivom ili se ne izvodi iz samih slavlja. Važno je stoga poraditi na skladnom promicanju ukupnog evangelizacijskog

⁶⁶ Usp. Milan Šimunović, *Pastoral za novo lice Crkve*, str. 432.

⁶⁷ Usp. DPSŽZ, br. 223, 229, 231.

⁶⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1997., br. 70.

⁶⁹ Usp. Pero Aračić, *Rasti u ljubavi*, str. 85.

djelovanja Crkve i svih njezinih članova koji slave sveta otajstva. Svako je, naime, crkveno djelovanje povezano s evangelizacijskim djelovanjem i ne može biti organizirano autoreferencijalno, što se često događa. Svako djelovanje u Crkvi sadrži bitnu evangelizacijsku dimenziju i ne može od nje nikako biti "ispražnjeno".⁷⁰ Sakramentalno strukturirano zajedništvo u službi je kršćanskog poslanja.

ZAKLJUČAK

Pastoral sakramenata u aktualnoj hrvatskoj pastoralnoj situaciji u trima bitnim elementima na koje je usmjeren (*priprava, slavlje, život*), danas se nalazi pred brojnim izazovima i problemima koji se tiču i ukupnog pastoralnog djelovanja kao takvog. Područja izazova kreću se od prve evangelizacije, kateheze, samog slavlja, sve do pitanja aktivnog djelovanja snagom slavljениh otajstava. U praksi pojedinih sakramenata prisutne su brojne zajedničke dodirne točke s obzirom na područja glavnih manjkavosti u pastoralu sakramenata, a s druge strane za praksu svakoga od sakramenata vezane su određene specifične manjkavosti. Zajedno se mogu promatrati kroz prizmu sustavnosti, cjelovitosti i usklađenosti priprave, zatim kroz prizmu skladnog slavlja unutar kojega se poštuju odrednice Crkve, te kroz prizmu aktivnoga kršćanskog života polazeći od sakramentalnih slavlja koja jesu njegova hrana i snaga milosti. Od osobite je važnosti posvješćivanje bitne povezanosti sakramentalnih slavlja i evangelizacijskog djelovanja Crkve koje iz njih proizlazi, a koje je, na kraju krajeva, određeno pozivom na puno sakramentalno sudjelovanje u životu zajednice što vrhunac ima u euharistijskom otajstvu.

THE MAIN ELEMENTS OF THE PASTORAL OF SACRAMENTS IN THE ACTUAL PASTORAL PRACTICE

Summary

The pastoral of sacraments is the focus of the Church pastoral activities. Its current realization is set in the context of the whole, increasingly more demanding and fraught Church

⁷⁰ Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Doktrinarna nota o nekim aspektima evangelizacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 2.

activity in a changed social-cultural context. That context, significantly different from the yesterday's, brings the pastoral activities numerous challenges and problems that specifically reflect in the pastoral of sacraments. It refers to all three essential elements that are the subject of its concern, i.e. preparations for the sacrament celebration, the celebration itself, and the element of life in strength of the celebrated sacrament. Using the method of theological-pastoral recognition this work treats the major pastoral challenges that, at the actual moment, in reference to the three mentioned elements, represent a problem for the church activity in our pastoral practice. Taking this as a starting point the article also indicates certain prospects regarding the improvement of the pastoral of sacraments, with the purpose of ever more systematic and more complete entire pastoral activity.

Key words: *Church, sacrament, pastoral of sacraments, pastoral activity, bishop, priest, believer layman.*